

Міхайлаў дзень: вячоркі для вучняў сярэдніх класаў

Л. П. Шэлемет,
намеснік дырэктара па выхаваўчай рабоце
Пінкавіцкай СШ імя Якуба Коласа Пінскага раёна

Мэта. Пашырыць веды вучняў аб каляндарна-абрадавых святах Беларусі.

Задачы: прывіваць вучням цікавасць да гісторыі, культуры, традыцый і звычаяў беларускага народа; прыцягваць вучняў да пошукавай, навукова-даследчай работы; развіваць уменне працаваць з рознымі крыніцамі інфармацыі, удасканалваць моўную культуру вучняў; выходзіць пачуццё патрыятызму, паважлівае стаўленне да гістарычнага мінулага.

Абсталяванне. Стол, печ, посуд, ручнікі, нацыянальныя касцюмы.

ХОД СВЯТА

1 вучань. Добры дзень, добрыя людзі!

2 вучань. Добрага вам здароўя!

1 вучань. На зямлі вялікай ёсць адна краіна:

Добрая, непаўторная, чырвоная, як каліна.

І жывуць тут людзі добрыя, працавітыя,

І скажу дарэчы, яшчэ і таленавітыя.

2 вучань. Зямлю засяваюць і песні спяваюць,

На гармоніку граюць і вершы складаюць

Пра людзей і кветкі...

Згодныя ж вы, дзеці?

Тым ганаруся,

Усе: Што жыву ў Беларусі!

1 вучань. Здаўна існавала ў нашага народа выдатная традыцыя – вячоркі. Адаючы даніну павагі мінуламу, прымаючы ўсё лепшае ў наш цяперашні час, мы на вячорках адраджаем ўсё самае дарагое, што ёсць у народа: яго мову, песню, гісторыю...

2 вучань. У лістападзе наступала пара адноснага адпачынку. Ужо сабраны ўраджай, назапашаны корм для хатніх жывёл, сабрана жніво з нівы, а значыць, можна сабрацца ў групу, павесяліцца, паспяваць, зладзіць забавы.

Давайце зазірнем у адну з беларускіх хат, дзе нас ужо чакаюць добрыя гаспадыня і гаспадар.

Дзеці пад музыку сыходзяць. На сцэне з'яўляюцца старыя.

СЦЭНКА «ДЕД І БАБА»

Дзед. Штосьці добранькае з'есці хачу, толькі што – не ведаю сам.

Баба. Ты не здураваў, стары? Што зварыла – тое і падам.

Дзед. Варэнікі, боршч і бульба... У жываце ад іх бурчыць.

Баба. Капрызны стаў ты, дзед. Што табе яшчэ зварыць?

Дзед. Ведаю, бабуля, ты не сярдуй, я, мабыць бы, з'еў гэта... Каравай з мучыцы, а туды б яшчэ ўбіць яйка.

Баба. Хоць бяры, бяжы з дому! Будзь па-твойму, спяку.

Баба выходзіць з хаты. Дзед кажа ёй у след.

Дзед. Ты рыхтуй, старая, хутка, павячэраем як след. *(У залу.)* Баба ў мяне – малайчына! Але грэх самому есці гэтую румяненькую булачку.

Заходзіць бабуля, садзіцца ў дзеда.

Дзед. Памятаеш, дарагая, мы былі маладыя. Напачэм, бывала, хлеба – поўны дом моладзі.

Баба. Танцы, спевы, смех да ночы... Вячоркі ... А цяпер?

Чуецца стук і галасы за дзвярыма.

Хлопчык. Гаспадары! Або пусціце ў дом? Умеем спяваць, умеем танцаваць.

Дзед. Заходзьце, хлопцы, заходзьце, дзяўчаты! Хутка і каравай з печы будзем вымаць. Як раз, як раз!

Моладзь заходзіць пад песню

«Добры дзень, добрыя людзі», садзіцца на лаўку.

Добры дзень людзі, добры у хату,
Будзьце здаровы, жывіце багата.
Мы, беларусы, шчырым застоллем,
Вас сустракаем хлебам ды солью./-2р

Добры дзень свату, добры суседу,
К нам прытуліся і з намі паснедай.
На Беларусі так павялося,
Век добра елася, добра пілося./2р

Добры дзень, людзі, белыя росы,
А у беларусчак белыя косы.

Нам беларусам вольная воля,
Пад чыстым небам, у шырокім полі/-2р

Госці. Добры дзень вашаму дому! Дапамагай Божа і нашым, і вашым!

Дзед. Добрага здароўя! Дапамагай, Божа, нашым!

Госці. А якія вашы?

Баба. А тыя, што гаспадароў ушанавалі і ў гэтую хату завіталі!

Госці. Дзякуй! Ад цёплага слова і лёд размярзае, а мы – і казаць няма чаго!

Баба. Па звычаі тым даўнім, гасцям, якія рэдка заходзяць у госці, трэба ногі попелам з нашай печы пасыпаць, каб часцей у госці хадзілі.

Дзед. Дарагія госці, запрашаем вас за сталы. Рабят запрашаем сесці па правы бок.

Баба. А дзяўчат, па звычаі, па левы.

Гутарка пра лістапад і народныя прыкметы, святы, звычаі

Дзед. А-ну, хлопцы, дзяўчаты,

Разгадайце загадку:

Кроплі з неба, дахаў, стрэх,

Дождж халодны, першы снег:

Пачарнеў ад лісця сад.

Што за месяц? (*Лістапад.*)

Баба. Лістапад – кастрычніка сын, зімы – родны брат. Гэта месяц, у якога пад рукой і вазы, і сані. А яшчэ ў народзе называлі нападзімнік, вароты зімы, грудкатрус, лістапад, гразнік.

Дзяўчына. Якія незвычайныя назвы! Упершыню чую гэтыя словы!

Хлопец. А мне бабуля расказвала, што лістапад – гэта агляд зімы і сустрэча першага снегу, так званыя, «абновы саматканыя». Да Свята Міхаіла, 21 лістапада, які павінен быў прыехаць на «белым кані» і паведаміць пра зіму, рыхтавалі мядовыя напоі. На свята сыходзіліся ўсе жыхары, якія бралі ўдзел у гэтых гульнях, звязаных з сустрэчай зімы і першага снегу.

Дзяўчына. Дык вось чаму ў народзе кажуць: «На Міхаіла зіма санкамі прыехала»?

Хлопец. Калі на Міхаіла ноч ясная, то будзе зіма снежная і прыгожая.

Дзяўчына. А 4 лістапада адзначалі свята Казанскай Божай Маці. Калі ў гэты дзень неба заплача, то за дажджом прыйдзе зіма.

Хлопец. 14-га лістапада таксама ўрачыстыя святы Кузьмы і Дзям’яна, якія былі кавалямі і быццам адкрылі сакрэт агню, вырабілі першы плуг. Менавіта дзякуючы ім чалавек авалодаў земляробствам.

Хлопец. Святым бязгрэшнікам Кузьме і Дзям'яну прыпісваецца яшчэ адна высокая місія. Яны абаронцы людзей і жывёл ад укусаў змей і іншых гадаў. На Кузьму і Дзям'яна адзначалі сустрэчу зімы, так званыя курыныя імяніны. Лічылася, што ў гэты дзень, 14 лістапада, абавязкова будзе мароз. З гэтай нагоды казалі: «Кузьма з Дзям'янам кавалі: закуюць дарогі і рэкі – да вясны не раскаваць».

Дзяўчына. А ад Піліпа – 27 лістапада – пачнецца пост. З гэтага дня жанчыны пралі пражу на палатно.

Дзяўчына. У народзе пра лістапад казалі: «Калі лістапад дрэў не атрусіць, то зіма доўгай быць мусіць».

Хлопец. Лістапад перапыняе дні, а наклікае ночы.

Дзед. У лістападзе сонца, як у старой бабы – чапурыння.

Баба. Цю, насмешнік! У цябе ж не жанчына, а макаў колер. Прыгожа гаспадыня не гадамі, а пірагамі. А як дзеўкай была, я цябе прываражыла.

Дзяўчына. Дзяўчаты, бабуля Дар'я зачароўваць ўмее! Бабуля, хадзіце сюды, бліжэй да нас. А вы, хлопцы, айда на вуліцу! Не месца вам у хаце.

Хлопцы сыходзяць з хаты. Бабуля ідзе да дзяўчат.

Баба. Ой, дзяўчаты, вам старую слухаць? Ну, і добра ўжо! Было калісьці так: «Як завітнее півоня або ружа, то яе пільнуюць, каб ніхто не зрэзаў і дзявочы лёс ня скраў. Маці гэтую першую кветку зрывае і мае ёю дачцэ косы, каб мела добры лёс. Дзяўчыны ў чабору і мяце галаву мылі, каб хлопцы любілі».

Дзяўчына. Ой, а мяне бабуля вучыла, што трэба насыпаць у міску кашы і ісці на вуліцу, клікаць на канаванага на вярэру, біць лыжкамі па далоням. Адкуль сабака забрэша, туды замуж пойдзеце.

Дзяўчына. А яшчэ пеўня прынясуць, кінуць перад ім жменю зерня, паставяць люстэрка, вадзіцу і кубак. Якім будзе будучы муж? Або гаспадаром, ці п'яніцам, або франтам?

Дзед. Дзяўчаты! Вы ж такія маладыя і прыгожыя! Вас і без чараўніцтва хлопцы пакахаюць. А я як добрую жанчыну ўбачу, усё думаю: «Госпадзі, забраў здароўе, забяры грэшныя думкі».

Баба. Ты, Мікалай, думай, што кажаш! Не вернецца тваё; не выдумляй. Паслухай лепш, як дзяўчыны спяваюць.

ПЕСНЯ «В САДУ ГУЛЯЛА...»(спяваюць дзяўчаты)

ПЕСНЯ «НАШЫ ХЛОПЦЫ ВАРЭНЫКУЎ ХОЧУТЬ»

Дзяўчаты і хлопцы спяваюць у форме дыялогу

Нашы хлопцы вареныкуў хочуць,
Нашы хлопцы варэныкоў хочуць
Навары, мылая, навары, мылая,
Навары, у-ха-ха, моя чорнобрывая.
А я дроў нэ маю, вы моі хорошы,
А я дроў нэ маю, хлопцы моі гожы.
Нарубай, мылая, нарубай, мылая,
Нарубай, у-ха-ха, моя чорнобрывая.
Я рубаты нэ вмію, вы моі мылэнькы,
Я рубаты нэ вмію, моі солодэнькы.
Навучыса, мылая, навучыса, мылая,
Навучыса, у-ха-ха, моя чорнобрывая.
А я сьл нэ маю, вы моі хорошы,
А я сьл нэ маю, хлопцы моі гожы.
Нэ жартуй, мылая, навары, мылая.
Пырогамы почастуй, мыла, чорнобрывая.

Дзяўчына. Бач, якія хітрыя, варэнікаў ім падавай! Вы хутчэй загадкі адгадайце. Паглядзім, чаго вы стаіце.

Дзяўчына. У лесе расло, у сталяра ганарылася, у добрага гаспадара прадзівам накрылася.

Хлопец. Падумаеш, ну і загадка! Стол, таму што яго абрусам накрываюць.

Дзяўчына. Уваходзіць, выходзіць, а ў хату не заходзіць.

Хлопец. Дзверы.

Дзяўчына. А ў мяне такая загадка: «Чаго хочаш – не купіш, а хочаш прадаць – не прадасі?!».

Хлопец. Такога няма. За грошы ўсё купіш.

Дзед. Э не, усяго, дзеці не купіш. Мая адгадка такая: «Гэта маладосць і старасць». Беражыце, дзяўчынкі, маладосць, бо праходзіць яна, як і вясна, як у песні той: «Гады маладыя, дзе вы паляцелі, або ў агні згарэлі або ў моры патанулі? Як у моры патанулі, прылівы блізка, як у агні згарэлі, то баліць сэрца».

Дзяўчына. Добра кажа дзед Мікалай. А каб душа не хварэла, лепшыя лекі – песня і танец.

Хлопец. Гэй, музыкі, а зайграйце нам тое, што на два бакі і на тры прыскокі.

ІНСЦЭНІРАВАНЫ ТАНЕЦ

Дзед. Ой, як добра танчаць! А яшчэ наш народ любіў жартаваць. Таму давайце і мы пажартуем.

СЦЭНКА «НЕ МАЕ НОГІ»

Адзін хлопец чытае словы, а другі наказвае пантаміму.

У лесе, сярод гаю ў нядзеляшні абед
Заснуў мужык у ботах, а прачнуўся без.
Прачнуўся, працёр вочы, раз колькі пазяхнуў.
Раз колькі босы ногі са здзіўленнем павярнуў.
– Не мае гэта, – кажа, – ногі! Клянуся на чым свет,
Таму што мае ў ботах былі, а гэтыя босыя, не.

ФІНАЛ

Дзед. За добрыя песні, за дасціпныя жарты, Дар’я, частуй усіх варэнікамі!

Баба. Гэты гаршчок вазьміце з сабой. Цяпер такі звычай, што засталася добрае ад вячэры, заўтра есці нельга, ні мяснога, ні тлустага нічога. Вось забярыце і бедным людзям занясіце, адзінокім.

Гаспадары. Дзякуй усім, хто наведаў наш дом. Частуйцеся, госці дарагія.

Дзяўчына. Хай і ваш дом будзе багаты і хлебам, і соллю, і вялікім дабром, і дзецьмі добрымі, здароўем і песняй, згодай і сямейным цяплом.

Хлопец. А ўсім дзецям, прысутным на нашым свяце, хочам пажадаць расці добрымі і працавітымі!

Дзяўчына. умленнымі і ўмелымі!

Хлопец. Чулымі і творчымі!

Дзяўчына. Каб умелі бачыць прыгажосць роднага краю і захапляцца ім.

Хлопец. Каб з дзяцінства вывучалі традыцыі, гісторыю свайго народа і неслі ў сваёй душы тое лепшае, што ёсць у нас, беларусаў!